

СТОРІНКИ З МИНУЛОГО

Липень
2023 р.

видання дрогобицьких краєзнавців Число 7(15)

З ЖИТТЯ ДРОГОБИЦЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ ГІМНАЗІЇ В ЧАСИ ЗУНР

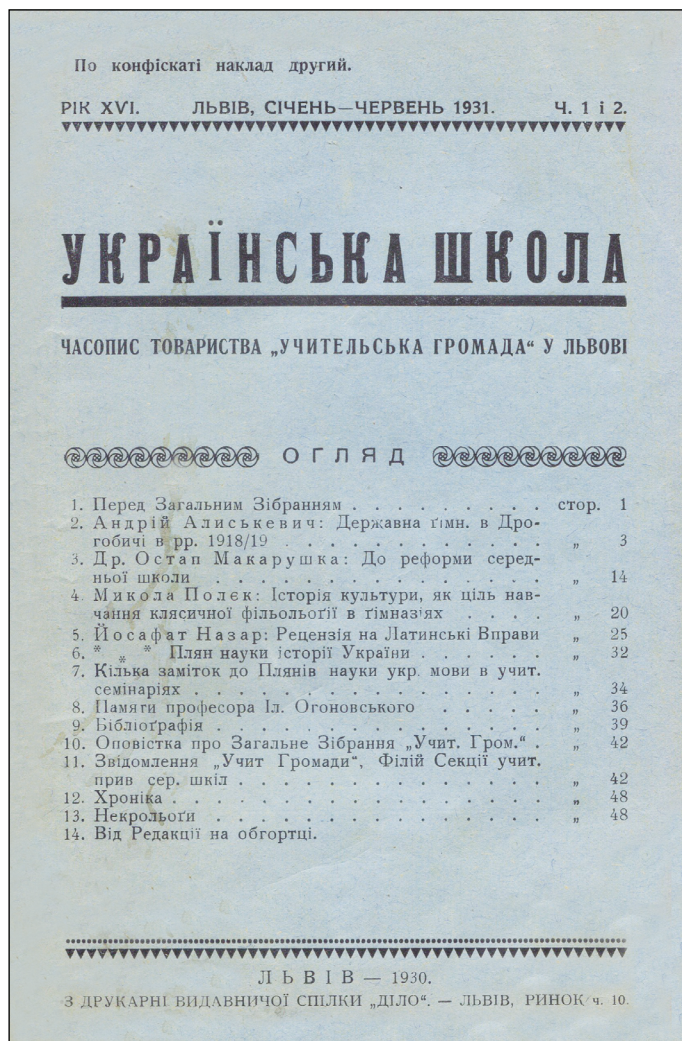
Переглядаючи українську періодику 1930-их років, я натрапив на часопис «Українська школа» (Львів, січень-червень 1931 р.), який видавався товариством «Учительська громада» в 1925 – 1934 та 1938 – 1939 роках. У ньому подана досить обширна стаття (спогади) Андрія Алиськевича, тодішнього директора гімназії під назвою «Державна гімназія в Дрогобичі в рр. 1918/19». Для мене це було свого роду несподіванкою, оскільки інформації про життя цього навчального закладу (нині ДДПУ ім. І. Франка) періоду ЗУНР не так вже й багато. У статті зазначаються повний склад професорів та їхніх заступників, предмети, які вивчалися в тих чи інших класах, описуються студентські страйки і боротьба з ними професорів. Подається цікава інформація про бюсти в нішах гімназійного будинку (нині головного корпусу) та ін. Згадано і закриття гімназії через воєнні дії. Стаття (подана в скороченому варіанті) – справжній подарунок краєзнавцям та дослідникам, її значення важко переоцінити.

Кілька слів про автора. Андрій Алиськевич (1870 – 1949) – видатний організатор учительства

Андрій Алиськевич

і педагогічний діяч Галичини й Закарпаття, германіст, директор української гімназії в Перемишлі (з 1910р.), згодом – в Берегові, Ужгороді, Великому Бичкові; засновник і почесний член «Взаємної Помочі Українського Вчительства». Голова Педагогічної Редакційної Комісії Руського Педагогічного Товариства (1909), член Комітету для реформи шкільництва при Міністерстві Народної Освіти в Кам'янці-Подільському (1919), редактор «Дзвінка» у Львові (1904 та 1906 – 1908), автор підручників (В. Кубійович. Енциклопедія українознавства. – Львів, 1993 р. Т. 1, С. 37). Кілька місяців був директором Дрогобицької державної гімназії і викладав німецьку та грецьку мови. Подає опис подій від 31 грудня 1918 р. до 15 травня 1919 р.

Студентські страйки (мовою оригіналу)

«Наука була по богослуженню дня 17 лютого отворена і в школі настала правильна праця. Однак гірше було з карністю. Дрогобицька гімназія не мала традиційно доброї карности, головню у численній жидівській молодезі, межі синами багатих промисловців і купців. Говорено тут навіть о частих випадках протекції, а навіть корупції. Звертано мою увагу на тоту погану традицію, супроти котрої був не один директор майже безсильний. Вже в часі приготовних курсів з української мови завважав я межі учениками жидами надто свобідне, часто зухвале і провокуюче поведення супроти молодших професорів. Що правда мав я в професорським збо-

Austrijski szpital pol. w gmachu gimnazjalnym w Drohobyczu.
Österr. Spital im Gymnasialgebäude in Drohobycz.

Австрійський польовий госпіталь у гімназійному будинку в Дрогобичі (нині головний корпус ДДПУ ім. І. Франка) на вул. І. Франка. Фото Б. Лібермана, 1916 р.

рі багато молодих початкуючих сил, багато нефакхових професорів, але всі вони були для своєї праці одушевлені і брали її серйозно. Я був на те приготований, що до якогось конфлікту мусить прийти і був рішений за всяку ціну удержати в заведенню як найліпшу карність і сальвувати авторитет школи і професорів. І дійсно мої побоювання сповнилися зараз в першій тижні; і так прийшло до конфлікту зі старшою жидівською молодіжю задля її провокуючого поведіння і безличного курення в уступових місцях. Три дні по отворенню гімназії і моїй промові до учеників т. є 20 лютого сконстатував я демонстративне легковаження карности старшою жидівською молодіжю (в кл. VI–VIII). Не помагали мої упізнання і погрози. Вкінці загрозив я десяткуванням клас, коли повторяться будуть ексцеси з масовим куренням. Тоту погрозу виконав я 21 лютого і усунув зі школи 4 учеників з VII і VIII Б, а то: Дінстага Гната, Сокара Мізеса, Марка Дерфлера і Самійла Тайхера. В кл. VIII А не усунув я нікого, маючи довіря до заяви господаря класу проф. Княжинського і запевнення учеників, що межі ними нема жадного пристрасного і безличного курця. При тім акті прийшло до нової провокації в кл. VIII Б. На візвання одного з жидів вийшли всі жиди в моїй і професорів присутності з класу. На другий день (22. II. в суботу) явилася перед 8-ою год. у мене депутація учеників жидів з найвищих клас і просила о прийняття і усунення тих, котрі самовільно вийшли. На те заявив я очевидно, що по тім, що ученики жиди VIII Б кл. зробили, не можу без переведеної дисциплінарки і покарання винних назад всіх прийняти; скорше прийняти можу 4 усунених учеників кл. VII і VIII Б, ніж страйкарів і провокаторів. Вкінці додав я, що переговори можу вести лише з родичами. Тота депутація обставала ще за 2 учениками з кл. V Б (Шраером і Бакенротом), котрі були також усунені за дуже безличне поведіння супроти

проф. Стояловського. Коли задзвонено на науку і професори стали входити до класу, счинили ученики жиди по класах і на коридорах великі крики, агітували межі собою по різних класах від V – VIII, не зважаючи на професорів і на мої візвання. Тоді загрозив я спровадженням війська, котре зараз за будинком було в домі бурси приміщене і вже кликав на шкільного сторожа. Те помогло. Всі ученики жиди вищих клас вийшли. А що то була субота, счинився в місті рух. **Страйкарі волочилися по вулицях і по парку, курили отверто, не здоровили професорів і взагалі поводитися безлично.** Далися чути і такі викрики (в польській мові): «Не потребуємо ласки Українців, будемо мати свою школу». Той стан тривав через неділю і понеділок. Тоді взяла жидівська національна рада справу в свої руки. Відбувала різні наради і засідання і висилала до мене через три дні депутації (від понеділка до середи). Я не уступав, доки родичі не прирекли свято, що будуть держати молодіж в сильних руках, далеко від впливів громади жидівських револютуючих академіків і доки їх не покарають, даліше, що мусять, явитися до слідства, відбутися наложені кари і змінити цілковито своє поведіння в школі і поза школою. Слідство переведено в дні 25 – 26 лютого, помагали мені при тім професори Німців, Бирчак, Демчук і другі, а 26 лютого відбулася в тій справі пленарна конференція. Проф. Демчук поставив внесення на неприйняття тих, котрі намовляли і агітували за страйком, а хіба дозволити їм по фєрїях складати приватний іспит. Учитель Мойсєєвої релігії Др. Шраєр боронив своїх учеників, мотивуючи те воєнними відносинами, котрі молодіж зіпсули, даліше тим, що промахи жидів, котрі творять майже 60 проц. всіх учеників гімназії, скорше видно, ніж промахи української молодіж; вкінці обіцяв, що буде впливати всіма способами на жидівську молодіж, щоби поправилася і змінила своє поведіння. Професор Шляйхер представив відносини в дрогобицькій гімназії перед війною і в часі війни; карности в ній майже ніколи не було; тому ставить внесення прийняти всіх учеників з тим, щоби винні були покарані. Професори Бирчак і Німців поставили компромісове внесення, щоби не прийняти лише двох головних агітаторів т. є. Мізеса і Дінстага. Те внесення прийнято всіма голосами крім 7. Ухвалено покарати інших відповідно до їх провини карцерами, доганами або упізнаннями, а всім ученикам жидам загрозити як найострішими карами, коли не змінять зовсім свого поведіння. Протокол прийняв Держ. Секретаріят Освіти 30 марта до ч. 1020, причім висказав бажання, щоби учительський збір на будуче стояв твердіше на сторожі ладу й карности в заведенню та своїми ухвалами

не допускав вражіння безсильности супроти громадних промахів учеників. Вирозумілість є що правда прикметою педагога, однак за далеко йдуча вирозумілість перетворюється в потурання і слабкість та уступчивість супроти промахів, а се вже не прикмети, а погубні хиби виховника. Держ. Секретаріат затверджує ухвалу більшості учительського збору, себто: виключення з заведення ученика Шпраєра і найвищу кару карцеру з загрозою виключення для 4 інших учеників, які найбільше провинилися. Однак рівночасно постановлює, що всі ученики, які брали участь в страйку, тратять евентуальне увільнення від шкільної оплати. Надто належить учеників перестерегти, що на будуче всякі проби страйку поведуть за собою безумовне усунення страйкуючих учеників. На тім скінчився той прикрий інцидент, за яким пішли нормальні відносини в школі. Відтепер панував в заведенні спокій і добра карність, а успіхи в науці були з кожним днем кращі.

В моїх замітках, виголошених на пленарній конференції вказав я: на тяжку шкільну працю під знаком війни, неуправильнених відносин і часто змінюючихся настроїв, далше на сумний стан у будинку заведення при переняттю його, а то задля знищення його в часі війни і поміщення там військового шпиталу; далше вказав я на дуже погані нориви у учеників (багато з них принесло їх з віденських курсів в часі воєнних операцій), як **волохитство, зухвальство, буту, крикливість, некарність, доношування на товаришів, прозивання товаришів, злосливість, крутарство, недбальство, лінивість і пр.** Далше вказав я на страйк жидівської молоді на початку науки і на строге покарання винних, за чим пішло уздоровлення заведення і піднесення карности».

Про бюсти в нішах гімназійного будинку

(мовою ориґалу)

«Тут мушу ще згадати про усунення бюстів польських поетів і учених з фасади будинку Гімназії. Українське населення міста і округа, котре щодня майже переходило попри будинок гімназії до головних наших урядів (Націон. Ради, повіт. Комісаріяту, харчової управи і пр.), жадало української написи на будинку і усунення всього, що нагадувало давний режім. Далися чути навіть погрози, що чужі нам написи і символи будуть насильно наймленими людьми зняті. Щоби не доводити до таких вуличних ексцесів, звернувся я до магістрату з проханням о поміч пожарної сторожі і так знято давну напись і згадані бюсти, почім їх зложено на стриху будинку, а на їх місце дано нашу напись і наш державний емблем. Знав я згори, що той учинок буде мені пізніше дуже

Вітання з Дрогобича. Гімназія.

Видавництво книгарні Я. Пільпля в Дрогобичі, 1920-ті рр.

зле почитаний з польської сторони, однак в даній хвилі і ситуації не міг я інакше поступити і мусів пожертвувати свою давну позицію межі своїми».

Після окупації поляками Галичини у 1919 р. державна гімназія ім. Франц-Йосифа I (колишня назва) стала гімназією ім. короля Володислава Ягайла. Українські написи і державний символ (емблем) були зняті, а в спорожнілих нішах встановили, найімовірніше, старі бюсти, які згодом були демонтовані вже за радянсько ї влади.

Сьогодні в нішах бачимо бюсти видатних українців: Ю. Котермака (Дрогобича), М. Шашкевича, Т. Шевченка та І. Франка.

Закриття гімназії

(мовою ориґалу)

«На скорі ліквідовання нашої гарної шкільної праці в гімназії в половині мая не були ми заздалегідь приготовані. Хотяй надходили від 10 мая трівожні вісти з близького боевого фронту, однак бачучи перед самим будинком гімназії що раз то нові ряди новобранців при вправах, надіялися ми на відвернення і тим разом небезпеки, про котру нераз і перед тим говорилося. Колиж 14 мая проходили містом наші війська у відвороті з Самбора, дир. Форостина і проф. Залеський подавалися на Станиславів, порішили ми негайно зліквідувати рано, 15 мая нашу працю в школі і відіхали з актами і фондами заведення в напрямі на Станиславів.

По довшій блуканині через Стрий і Ходорів прибули ми до Станиславова, де здали звіт з замкнення гімназії; тут передав я тодішньому управителеви гімназії фонди дрогобицької гімназії в депозит до каси тої гімназії. Бачучи безвихідність ситуації, подався я на схід до родини під Збаражем, у котрої оставив акти і печатки дрогобицької гімназії».

Подав Володимир Садовий

ПРО НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО

(мовою оригіналу)

Наближається час, коли кожний, кому тільки pozwalють на це матеріальні умови, спішить на село. Усі наші кліматичні місцевості заповняться літниками, що хочуть відпочити від міського гомону, поправити своє здоров'я або досвідчити нових гарних вражень на далеких прогуляках. Загомонять Карпати голосами туристів та туристок. Не бракне може між ними й людей, що бажали би зужити цей короткий час вакацій на краєзнавство та етнографічні дослідження. Мистці кисти, не тільки українські, але з найдалших закутин Польщі, спішать громадою зачерпнути нових вражень та красок для своєї палетри. Треба з гордістю сказати, що поневолена під оглядом національним та економічним наша тісніша батьківщина являється невичерпаним джерелом народних мистецьких цінностей. Слава про галицькі вишивки, кераміку та різьбарство гомонить далеко за межами Галичини. Галицька писанка, чи гуцульська тарілка є найбільш бажаним матеріалом для усякого музею. Наше народне мистецтво, підлягаючи що раз то новим, найрізноманітнішим впливам Сходу та Заходу, вбирало в себе все, що було найкращого, та принаровнюючись до життя витворило зовсім своєрідні форми. Племена, що найшли свій осідок далі від долишньої полоси, від головного торговельного тракту, що провадив зі Сходу на Захід, заховали у своєму кустарному промислі найбільш старинні мотиви, сягаючи поганських часів. І тому вони для нас найцікавіші. Найбільш багатою на твори народнього мистецтва є Гуцульщина. Причини тут мабуть є двоякі: краса природи впливала побуджуючо на формування

мічної суєти, могло стільки уваги присвятити кустарному промислові. Погоня за грошем приглушує цей хист.

Досліджуючи поодинокі райони, можемо запитати цікаве явище: чим краща, плідніша земля, кращі економічні умовини, тим більше убоге народне мистецтво. Народня ноша багата, та не оригінальна. Яворівщина, де земля погана, піскова, дає дуже цікаві вишивні та їх примінення. Кустарний промисл гарно розвинений

Ріст техніки та боротьба економічна у останніх роках не позістали без впливу на наше село. Давня народня ноша поволи уступає місця міщанському одягові. Нам, що любуємося красою вишивок, гарною керамікою та павиним пером на капелюсі, не дуже легко погодитися з лихими перкаліками на їх місці, емальованими горшками, клітчатими «кашкетами» на голові, а особливо важко бачити пониже гуцульської сорочки та козушка штани в полосу, і жовті штильпи! – (ох як важко!) – та проте це зовсім зрозуміле і ми не можемо пропагувати у 20-му віці народньої ноші у давньому її виді, бо це не згідне з духом часу. Годі жадати від селянина, щоби він сьогодні тратив час на виготовлення дорогоцінного щоденного одягу, коли фабрики постачають по дешевим цінам матеріялів більш практичних.

Є ще деякі згляди. Народня ноша надто ярко підчеркує класові різниці та витворює у селянина почуття нижчости, що має поганий вплив на його психіку та на розвиток його соціальної свідомости.

Можна було би пропагувати народню ношу як святочну. Вона мусіла би трохи змодернізуватися, але дала би поле для розвитку народньої естетики.

Існуючий на селах кустарний промисл треба було би відповідно організувати у кооперативи та зробити його джерелом економічної самопомочі села. Це найкраще поле праці для сільської інтелігенції, головнo учительства.

І так повторяємо: народня ноша модернізується, кустарний промисл підпадає під непожадані впливи. Які є у звязку з цим явищем наші завдання у найближчому часі?

Всі, що стало живуть на селі, чи тепер у часі літнього побуту хотіли би прислужитися добрій справі збирання народних цінностей, повинні, перебуваючи у даній місцевості, зацікавитися місцевим народнім мистецтвом, відкрити впливи, яким воно підлягає, щоби орієнтуватися в його оригінальності, та оскільки це можливе, виловлювати найбільш цікаві взірці. Певна вдумчивість допоможе кожному збирачеві в орієнтації що до вартості предметів. Коли хто збирає кераміку, хай старається відрізнити начиння, уживане справді через нарід, від сецесійних

Гуцул у Східній Галичині.
Видавництво Г. Гануляка.
Львів, 1910-ті рр.

Народна творчість. Косів (Івано-Франківщина).

Худ. О. Фаєрчук, 1941 р.

вазочок, призначених для «панів». Тільки це перше вартне. Фабричних виробів уникати, хоча вони наслідували б найкраще народне мистецтво. Вишивки виловлювати передвоєнні. Війна, що розкинула наших селянок по цілому світі, а також численні німецькі взірці, мали дуже поганий вплив на наші вишивки. В гуцульські різьби вкрався теж непожаданий вплив: це пересадні інкрустації. Найбільш цінні, оригінальні, є взори густо різьблені та побивані коралинами. У Карпатах слід звернути увагу на придорожні каплички і хрести, дуже гарно іноді різьблені та поліхромовані (розкрашувані). Авторка цієї статті, будучи пару років тому у Микуличині, бачила у дзвіниці під сходами, між сміттям, дуже гарно різьблений, поліхромований образ, що був напевно призначений на викинення, та заступлений базарною репродукцією. Поняття

«цінний» або «мистецьки гарний» не все покривається у людей, що не цікавляться мистецтвом, з поняттям краси. Це може бути примітив, та проте яркий вислів мистецької екстази творця, і для того гарний та вартісний.

Дуже цікавою ділянкою у народному мистецтві є забавкарство. Воно вказує на ступень винахідливості та естетичної культури народу. Хто з нас не згадує з ніжністю, з часів своїх диточих літ, вітраків, когутиків, рухомих рубачів та коників, які ми діставали від сільських мистців. Це часто багато цікавіше від трафаретних фабричних забавок. Це індивідуальна творчість, що й у дитини розбуджує охоту до виявлення своєї творчості. Дитина, що бачить вітрячок, чи рухому коровку, зроблену при допомозі простого ножи-ка, скоріше забереться до такої проби, ніж коли вона бавиться тільки містерними фабричними забавками, яких технічне виконання для неї недоступне.

Дещо з оригінальних кустарних виробів можна практично та гарно приміняти у модерній хатній обстановці, передусім кераміку. Свічник, збанок, миска все прийдуться, але треба урядити на це окремих куток в кімнаті. Народні вишивки можна примінявати до модерного одягу.

Є в нас два публичні українські музеї, та жіноча кооператива «Народне Мистецтво», які радо закуплять добрі збірки народного мистецтва.

Софія ВальницькаЧасопис «Нова хата». – Львів,
липень-серпень 1929 р., Ч. 8-9, С. 4-5.

ПЛЕКАЙМО СВОЮ ЛІТЕРАТУРНУ МОВУ!

Про «Гуртки плекання рідної мови»

(мовою оригіналу)

Кожна мова в світі ділиться на велике число говірок, часто дуже далеких одна від одної. Говірки не можуть бути добрим засобом духовного порозуміння цілої нації, а тому кожний культурний народ конечно творить собі одну всенародню літературну мову, як мову для своїх книжок і для своєї інтелігенції, цебто спільну мову для своєї духовної культури. В основу такої літературної мови звичайно кладеться один осередковий або найсильніший говір. Взагалі ж кожний народ, що перестає бути малосвідомою етнографічною масою, звичайно кидає свої численні говірки й пильнує створити собі одну спільну всенаціональну мову, що й зветься літературною.

Український народ має вже міцний зав'язок для своєї всенаціональної літературної мови. Великі наші письменники: Котляревський,

Шевченко, Марко Вовчок, Квітка-Основ'яненко, Куліш, Грінченко, Старицький, Леся Українка й багато інших створили нам глибоко розвинену літературну мову, поклавши в її основу центральний київо-полтавський говір. За останні 30 літ ця мова відлилася вже в сталу літературну мову такої сили й краси, що вона займає одне з перших місць серед найкраще вироблених слов'янських мов.

Соборна літературна мова – це найбільший духовний скарб народу. Мати таку мову – це мати найсильніший засіб створити собі правдиву високу культуру. На жаль, історичні умовини нашого життя склалися так, що український народ не жив в одній державі, а тому і його літературна мова довго не була однією для цілої нації. Тепер умовини нашого культурного життя сильно змінилися, бо український народ за останні десятиліття

Walezytosc pocztowa uiszczono goscaltam.

РІДНА МОВА

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: WARSZAWA, UL. STALOWA 25 m. 10, TEL. 10-24-05.
 КОНТО ЧЕКОВЕ П. К. О. № 27110.
 — РУКОПИСИ ДЛЯ ДРУКУ МУ-
 СЯТЬ БУТИ НАПИСАНІ НА МА-
 ШИНІ (АБО НАЙВИРАЗНИШЕ РУ-
 КОЮ). — ЗМІНА АДРЕСИ 30 ГР.

ПРИСВЯЧЕНИЙ ВИВЧЕННЮ
 УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР
 Проф. Д-р ІВАН ОГІВНКО

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ: НА РІК 6 ЗЛ.,
 НА ПІВРОКУ 3 ЗЛ., НА ЧВЕРТЬ РОКУ
 1-60 ЗЛ. ЗА ГРАНИЦЮ 2 ДОЛЯРИ
 (АБО: 35 КОР. ЧЕСЬК., 180 ЛЕЇВ РУМ.,
 30 ФРАНКІВ ФРАНЦ., 5 МАРК НІ-
 МЕЦЬКИХ) РІЧНО. — ЦІНА ПРИМІР-
 НИКА 50 ГР., ЗА ГРАНИЦЮ 75 ГР.

РІК II. ТРАВЕНЬ 1934 РОКУ ЧИСЛО 5 (17).

Надніпрянська еміграція й рідна мова.

Через недолю свого Рідного Краю си-
 ла-силенна надніпрянської інтелігенції
 неволю опинилася за межами Батьків-
 щини. Майже вся ця еміграція перебуває
 в нужденних матеріальних умовах, від-
 даючи всі свої сили головно на здобуття
 кавалка хліба насущного. Але, не зважаю-
 чи на таку матеріальну скруту, багато
 нашої інтелігенції віддає культурній
 праці й досягла на цій полі помітних
 успіхів. Особливо уваги заслуговує емі-
 грантська молодь: вона майже вся здобу-
 ла собі вищу освіту не тільки в своїх
 емігрантських школах, але дуже часто
 в першорядних школах чужоземних. Цеб-
 то, вже тепер можна ствердити, що
 українська еміграція не змарнувала сво-
 го невольного перебування за межами
 Рідного Краю й відповідно використала
 його, набуваючи собі солідного знання.

На жаль, того самого зовсім не бачи-
 мо в мовній ланці культурної праці на-
 шої еміграції, — тут вона дуже скоро
 пішла звичайною емігрантською доро-
 гою, й загубила всі свої зв'язки з рід-
 ною мовою Батьківщини. Перебування
 на чужій землі відразу помітно відбило-
 ся на мові еміграції, — до неї стали
 входити різні заповзнення з мови того
 народу, де живе емігрант; цей процес
 надто сильно виявився серед еміграції
 на землях слов'янських.

Ціла надніпрянська еміграція сильно
 підпадала дуже цікавому процесові у своїй
 мові, — процесові глибокого мовного

„оголичення“. Процес цей надзвичай-
 но сильний, і сьогодні він уже зовсім
 видний і глибоко реальний. Як у домаш-
 ній житті, так і в усіх своїх писаннях
 наша еміграція звичайно вживає мішаної
 літературної мови, де „галицькі“ еле-
 менти дуже помітні. Те саме бачимо по
 всіх емігрантських періодичних і неперіодич-
 них виданнях. Я не знаю ані одного
 емігранта (звичайно, крім письменників
 такої величини, як Оаєсь, Черкасенко,
 Винниченко і т. ін.), що не підпадав би
 сильному впливові галицької літератур-
 ної мови, не виключаючи й нижчепо-
 писаного.

Було багато причин на таке занадто
 легке страчання чистоти своєї рідної
 мови. Найголовніша причина либонь бу-
 де та, що більшість нашої еміграції на
 Батьківщині звичайно послуговувалася
 мовою російською, по-українському пи-
 сала мало, і тільки з 1917 року поважніше
 взялася за вивчення української мови.
 Бурхливе революційне життя не сприя-
 ло цьому навчання, і більшість нашої
 еміграції хутко опинилася за межами Рід-
 ного Краю без доброго знання своєї
 літературної мови. А за кордоном емі-
 грація ця, щоденно читаючи тільки „га-
 лицькі“ періодичні й неперіодичні ви-
 дання, мовно відрізана від Батьківщини,
 дуже легко й мимохіть підпала поміт-
 ному „оголиченню“ своєї мови...

А в Великій Україні рідна літературна
 мова за цей час стихійно зростала, все-

навчаючись її. А чи ж багато з нас училися цієї мови? Чи не говоримо й чи не пишемо ми ще й тепер тільки говірками? Час покінчити з таким ненормальним станом, а тому всі навчаймося своєї літературної мови, притягнімо всіх до цієї науки, щоб серед нашої інтелігенції не було назадників, що своєї літературної мови не знають.

Найкращий спосіб цілий наш народ заохоти-
 ти до рідномовної праці, а тим самим дати родючий ґрунт для витворення найміцнішої літературної мови, — це праця «Гуртків плекання рідної мови». Закладаймо ці Гуртки скрізь, де тільки можна, й пильнуймо, щоб вони справді реально й нор-
 мально працювали. Нехай ці Гуртки стануть у нас всенациональною школою, де викується глибоко розвинена всеукраїнська літературна мова!

Розуміючи таке велике культурне значення «Гуртків плекання рідної мови», Всеукраїнський Жіночий Конгрес у Станиславові в червні 1934 р. прийняв гасло: «Для одного народу — одна літературна мова», а для його реального здійснення постановив закладати «Гуртки плекання рідної мови» при всіх «Союзах Українок» та при всіх їх філіях. Нехай ця знаменна ухвала стане добрим прикладом для всіх наших установ, і нехай не буде в нас місцевості, де не працював би «Гурток плекання рідної мови».

Стан знання нашої літературної мови серед широкого громадянства безумовно незадовільний. Простіше кажучи — наші родини не говорять літературною мовою, звичайно заступаючи її місцевими говірками. Цебто ми не маємо найперших огнищ розвитку культури літературної мови. Хто ж тоді подбає, щоб у родині запанувала чиста літературна мова? Хто подбає про те, щоб наші діти вже з рідного оточення за наймолодшого віку навчилися того, що знають діти інтелігентних родин цілого світу — своєї літературної мови?

ХТО ХОЧЕ навчитися доброї української літературної мови,
 пізнати історію своєї мови,
 довідатися, як де говорить український нарід —

ТОЙ МУСИТЬ ПЕРЕДПЛАТИТИ

НАУКОВО - ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК

„РІДНА МОВА“

ПРИСВЯЧЕНИЙ ВСЕБІЧНОМУ ВИВЧЕННЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Головний Редактор і Видавець Проф. Д-р Іван Огівнко.

ПЕРЕДПЛАТА: 6 зл. річно, 3 зл. піврічно, 1 зл. 50 гр. чвертьрічно. За границю 1 американський (не канадський) долар або його рівновартість ув іншій валюті (35 кор. чеських, 180 леїв рум., 5 нім. марок, 30 франків французьких, 65 динарів).

ЗРАЗКОВЕ ЧИСЛО 50 ГР.

Конто чекове П. К. О. № 27.110.

Адреса Редакції й Адміністрації:
 WARSZAWA, ul. STALOWA 25 m. 10. — ТЕЛЕФОН 10-24-05.

Реклама науково-популярного місячника
 «Рідна мова», 1930-ті рр.

Науково-популярний місячник
 «Рідна мова». Жовква. Травень 1934 р.

почув себе народом єдиним і всіма силами прагне створити собі спільну культуру, а передовсім — одну літературну мову для цілого народу. Одну й для Галичини, Буковини, Закарпаття, Канади, Америки, Зеленого Клину, взагалі — одну соборну літературну мову для цілого нашого народу, де б він не жив. Час говірок закінчився, — твориться міцна, милозвучна, всеукраїнська літературна мова. Треба тільки пам'ятати, що добру літературну мову не може створити одна якась особа, чи навіть гурток осіб, — її невпинно творить цілий народ, а передовсім — уся його інтелігенція. Бо ж літературна мова — це культурний здобуток цілого народу, це найважливіше свідоцтво зрілості всієї Нації. Ось тому конечно треба, щоб усі ми ставали до праці створити сильну всеукраїнську літературну мову, щоб кожний із нас робив тут, що може, пам'ятаючи, що навіть найменша поміч його буде корисна.

Найперше треба, щоб усі глибоко зрозуміли величне значення головного рідномовного гасла: «Для одного народу — одна літературна мова й вимова», а зрозумівши, виявили незламну волю творити собі таку мову. Запам'ятаймо, що літературну мову можна знати, тільки пильно

Подбати про це мусить найперше мати, а також союз матерів, чи «Союз Українок».

Українська інтелігентна жінка, дбала мати своїх дітей, повновласна господиня в хаті перша мусить учитися літературної мови. В своїй хаті – вона найперший і наймиліший професор своїм дітям. Не вільно жінкам забувати ані на хвилину, що то ж вони творці «матерньої мови», що то від них перших усі ми переймаємо свою початкову мову. Чого навчить нас мати, те й понесемо з собою в світ на ціле своє життя. Мати – то найглибший і найреальніший творець літературної мови. Нехай же українська жінка ніколи не забуває про цю свою таку важливу, а разом із тим і таку почесну, але й відповідальну роль в українській культурі. Інтелігентна українська мати мусить досконало

знати свою літературну мову, мусить завжди її вчитися, а все своє знання разом із матерньою теплою ласкою переливати в серця своїх дітей. Пам'ятати, що власне цього всі ми не забуваємо до кінця віку свого...

Літературна мова – це той найміцніший цемент, що з'єднує етнографічну масу в свідому Націю. І доки не матимемо добре виробленої літературної мови, доти ми не станемо Нацією. Доки не зреалізуємо такого простого гасла: «Для одного народу – одна літературна мова й вимова й один правопис», доти не будемо ми Нацією свідомою.

Іван Огієнко

Часопис «Рідна мова». – Жовква,
листопад 1934 р. Ч. 11(23), С. 466-468.

АЛЬКОГОЛІЗМ НА СЕЛІ

(мовою оригіналу)

На селі алкоголізм переживає кризу. Причиною цього є загальна біда й тяжке господарське положення селянина.

Другою важнішою причиною є зріст абстиненції серед нашої свідомої молоді.

Насувається питання: чому серед таких корисних обставин маємо так мало дійсних абстинентів¹? Багато причин складається на те.

Але тут обговорю тільки найважливіші.

Найголовнішою причиною є т. зв. поміркованість. Це явище виступає серед всіх верств українців, так інтелігенції, як і селянства. Кожний говорить: «Я не п'ю, але як трапиться «оказія», чи то в товаристві, чи в свята, то чарка не зашкодить». Такі слова я чув навіть від дуже свідомих людей. Чому? Бо люди ці не мають в собі виробленого, скристалізованого погляду на цю справу, є це звичайно люди слабкої волі, з несталим характером. У них нема тої сили, щоб посунутися аж до крайности, вони волять «золоту серединку». Як у всіх справах, так і тут ця «золота серединка» є висказом слабого характеру й волі.

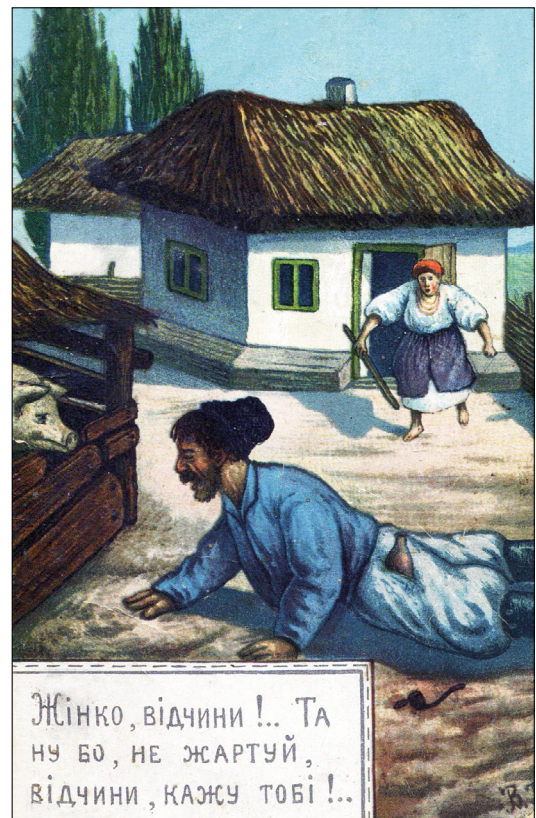
З другої сторони в цім погляді проявляється несвідомість і незнання справи алкоголізму.

Другою важною причиною є анархістичні нахили, незорганізованість і некарність «абстинентів». Кажуть вони: «Я не п'ю й не курю, то пощо мені де-небудь належати?»

Це люди дуже несвідомі.

Не можуть вони зрозуміти, що в організації наша сила, що самопас ми нічого не зробимо, що щойно зі згуртованих абстинентів можна створити велику силу й доклати великих діл.

Але є на селі погляди й відношення, харак-

Видавництво поштівки Д. Маркова. Київ, 1910-ті рр.

теристичні тільки для села. До таких належать т. зв. okazji.

Селянин ніколи не буде пити без такої okazji. Але okazji ці трапляються дуже часто, тим більше, що їх свідомо вишукується. Okazіями цими є: ярмарки, свята, весілля, христини, похорони, купна, продажі, стрічі давніх знайомих і б. ін. Поминути таку okazію є доказом «поганого тону».

¹ Абстинент (лат.) – той, хто утримується від вживання алкоголю.

Хай спробує хто справляти весілля без алкоголю, або заколоти безрогу без «могоричу» – то обмовлять його по цілیم селі. Буде він скупарем, виродком, а вже напевно, не господарем.

І це є часто спонукою до «могоричу». Страх перед осудами. Це дуже поганий і шкідливий пересуд. Контрастом до цього є слава «п'яка» (хто найбільше вип'є не впиваючись) і фундатора (хто найбільше «поставить»).

І нема більшої слави для господаря, як дати гостям пити, кілька хочуть.

А спробуйте ви щось сказати проти алкоголізму! Зараз закричать вас, що алкоголь є дуже корисний, що лічить всякі внутрішні недуги, що додає сили, й «гумору», що осолоджує гірке життя селянина й т. п. дурниці.

Таких людей дуже тяжко переконати. А навіть як признає вам рацію, то це його не змінить.

Пересудливому селянинові дуже тяжко промовити до розуму чи до серця, бо він є надто критичний, не хоче приймати нічого «нового» й має слабо розвинену амбіцію. Тому цей ґрунт є непригожий до засіву протиалкогольної ідеї.

Зате податня до цього є молодь. Як кожну нову, гарну ідею, так і протиалкогольну приймає вона з радістю і з захопленням.

Але молоді треба енергійного, активного провідника, що не дав би їй збайдужніти, зневіритися, а «раз добром налите серце ввік не охолоне». Але ця сама молодь є дуже податна впливам алкоголізму. Молодь наслідує старих, а не стрічаючи з їх сторони заборони, а похвалу – розпивається.

Непростимим злочином старших є давати дітям алкоголь. Дитина завжди цей алкоголь п'є нерадо, але щоб оминати насмішок, а заслужити на похвалу «козак», поборює в собі цю вроджену неохоту до всього недоброго.

Часто навіть трапляються випадки, що маленьким дітям від грудей дають пити алкоголь, щоб «загартувались», або на всі дитячі недуги знають одну рецепту: горілка!

На означення цього злочину нема слів. Таким «старшим» можна хіба сказати, що псів негідні виховувати, а не то дітей. Це якісь дикі, перестарілі пересуди, що приносять страшну шкоду селянам!

З ними повинна боротись наша інтелігенція й свідомі селяни та молодь.

Ніколи не треба хвалити п'ятики, а все її п'ятнувати, п'яків викидати поза дужки громадянського життя, треба вести постійну пропаганду абстиненції, викинути з аматорських сцен всі вистави, які причинюються до пропаганди алкоголізму, створити тісний гурт і співжиття та співпрацю абстинентів. А тоді з села випремо страшне лихо, яким є алкоголізм.

Молоде, до праці!

Іван Ус

Часопис «Відродження». – Львів, липень-серпень 1936 р., Ч. 7-8, С. 105-106.

Видавництво поштівок Д. Маркова.
Київ, 1910-ті рр.

Іван Франко

ДІДИЧ

І хоч то ніби наставляв він
На те, щоб хлоп порядок знав,
Та все таки горілку гнав він,
І кожну гінку¹ розділяв
На кожний нумер² у селі;
По стільки гарців³, скільки хата
Душ має: хлопці, чи дівчата
Чи то старії, чи малі.
І кожному за ту горілку
Ціну втягав у інвентар,
Як присний паничини тягар:
Сплати, чи відроби той дар,
А трунок лий хоч на долівку,
Лиш іншому продать не смій!

Часопис «Відродження». – Львів, липень-серпень 1936 р., Ч. 7-8, С. 105-106.

¹ Вироблену горілку.

² Кожну хату.

³ Чотири літри.